

KUR'ÂN'I ANLAMA "İLMİ"

Kur'ân kendisinin Allah'ın kitabı olduğunu ispatlayacak kriterlere sahip olmak zorundadır. İşte bu kriterlerden biri ve belki de en önemlisi onun barındırdığı "hikmet metodu" ya da başka bir ifade ile "Kur'ân'ı anlama ilmi"dir.

Ellerinde bulunan ilahî kitabın gerçekten Allah'ın katından olup olmadığı sorusu aslında her bireyin sormak istediği, ancak kendilerine toplumları tarafından dayatılan din anlayışı yüzünden kimsenin sormaya cesaret edemediği en temel sorudur. Bu sorunun Müslümanlar açısından tertibi şu şekilde olmalıdır: "Kur'ân Allah'ın kitabı mıdır?"

Bu soruyu sormadan Müslüman olduğumuzu iddia etmek ne kadar akla yatkındır ve bu soru sorulmadığı takdirde bu iddiamız ne kadar isbatı mümkün bir iddia olabilir? Zira Müslüman yani Arapça karşılığı ile "müslim" kelimesi terim olarak "Allah'ın dinine teslim olan" anlamına gelir. Yeryüzünde dindar olup da Allah'ın dininden başkasına teslim olduğunu iddia eden hiç kimse yoktur. Diğer bir deyişle hangi inanca sahip olursa olsun her dindar insan kendini "Müslüman" saymaktadır. Ancak Allah'ın dininin hangisi olduğu ortaya konup ispatlanmadığı sürece bu iddialar temelsiz ve çürük iddialar olarak kalmaya mahkumdurlar. O halde en basit akıl bile, doğru dine teslim olabilmek için Allah'ın dininin hangi din olduğu sorusunun mutlaka sorulması gerektiğini kavrayabilir.

Uygulamada ise bir kişinin Müslüman olması, kendisine Müslüman diyen bir ailenin çocuğu olmasına, dolayısıyla Allah'ın takdirine bağlanır. Bu kişinin, "bu Allah'ın kitabıdır" iddiasıyla sunulan kitap için gerçekten öyle olup olmadığı hakkında bir inceleme yapması olacak iş değildir. Çünkü o doğuştan hak dinin mensubudur. Artık yapması gereken en önemli şey, kendi-

sini Müslüman bir ailede dünyaya getirdiği için Allah'a şükretmek ve bu ilahî torpilden mahrum kalmış olanlar için besleyeceği her tür insanî acıma duygusunu bastırmaya çalışmak olacaktır.

Oysa konuya Kur'ân açısından bakıldığında durum bunun tam tersidir. Kur'ân kendisinin Allah'ın kitabı olup olmadığı konusunu muhatabının gündemine alması gereken en önemli konu olarak sunar. Hatta yukarıda anlattığımız Müslüman bir ailede doğduğu için Müslüman olduğunu düşünen kişi bile Kur'ân'a göre atalarının dinine mensuptur ve o dinin doğru olup olmadığını araştırmak zorundadır. (Bu konuyu dergimizin önceki sayılarında detaylı olarak ele almıştık.)¹

O halde Kur'ân kendisinin Allah'ın kitabı olduğunu ispatlayacak kriterlere sahip olmak zorundadır. İşte bu kriterlerden biri ve belki de en önemlisi onun barındırdığı "hikmet metodu" ya da başka bir ifade ile "Kur'ân'ı anlama ilmi"dir. Rabbimizin tüm detayları ile açıkladığı bu metod öğrenildiğinde bir kitaba böylesi bir okuma ve anlama yöntemini ancak Allah'ın koyabileceğini, aslında kainattaki tüm yaratılmış ayetleri de farkında olmadan aynı metotla okuyarak ilerleme sağladığımızı görmüş oluruz. Sadece Kur'ân değil Allah'ın gönderdiği tüm kitaplar aynı metoda sahiptirler. Kur'ân'ı anlama ilmi, Allah'ın hikmet dediği doğru hükme ulaşmak ve her dönemde karşılaşılan her sorunu çözmek için bizat Rabbimiz tarafından Kitabına konmuş ve ayrıntılı olarak açıklanmıştır. Zaten Alemlerin Rabbi Allah'tan beklenen de budur. Kur'ân'ı anlama ilminin detayları-

yeceği şudur: “Kitabı öğretmenize ve özümsemenize karşılık sadece Rab’den yana olun.” (Âl-i İmrân 3/79)

Ayete göre Kitabı insanlara ulaştıran nebîlerin kendilerini ön plana çıkaramayacak olmalarının, insanları kendilerine kul etmelerinin mümkün olmamasının sebebi kendilerine kitapla birlikte hikmetin verilmiş olmasıdır. Yani o Kitap’tan doğru hükme ulaşmanın metodunu biliyor olmalarıdır. Bu metodu kendilerinin geliştirmiş olması veya ayetleri kafalarına göre yorumluyor olmaları düşünülemez. Hikmetin verilmesi demek elbette o hikmete (doğru hüküm) ulaşmanın metodunun verilmiş olması demektir. Kitabı hikmet metodu ile okuduklarında insanlara kendilerine kulluk etmeleri gerektiğini söyleyebilecekleri bir sonuç çıkarmaları imkansızdır. Oysa metotsuz ya da kişisel yorumlarla okunduğunda Kur’ân’a her şeyin söyletilediğini bugün de yaşayarak görmekteyiz. Demek ki doğru sonuca ulaşmanın bir metodu olması gerekmektedir.

Ayrıca ayete göre önceki kitapları bilenler de bu kitabı doğru okuduklarında kendilerine hikmet verilen nebîlerle aynı sonuca ulaşacaklar, yani Rab’den yana olacaklardır. Bu da aynı metoda göre okuyor olmalarını gerektirir. Çünkü bu kişiler sürekli okuyarak kendilerindeki kitabı ve metodunu özümsemekte ve diğer insanlara da öğretmektedirler. Yani hikmete ulaşmanın metodunu bilmektedirler. O halde her iki kesim de aynı metodu uygulayarak aynı sonuca ulaşırlar ve kendilerine kulluğa çağırılmaz ve Rab’den yana olmak zorunda olduklarını görürler. Yine eğer ayette kitabı öğretmekten maksat, bugün geleneksel olarak anlaşıldığı gibi onun lafzını ezberlemeyi öğretmek olsaydı o zaman o kitaptan Rab’den yana olma gibi bir sonuca ulaşmak hatta herhangi bir sonuca ulaşmak mümkün olmazdı.

Zaten ayette kitabın öğretilmesi ve özümsemesi şeklinde meale yansıyan ifadeler, Türkçede de kullanılan ta’lim ve ders ifadeleridir. Ta’lim kelimesi öğretmek yani bir kitaptaki “ilmi” karşı tarafa aktarmak anlamına gelir. Bunun, kitabın okunmak için bir başkasına verilmesinden bir farkı olması gerekir. Yani okutmaktan değil öğretmekten bahsedildiğine göre özel bir okumanın, diğer bir deyişle, metodun (ilim) öğretilmesinden bahsedili-

yor olmalıdır. Ayette geçen “tedrusûn” (تدرسون) kelimesi, de-ra-se (درس) fiilinin şimdiki/geniş zaman, ikinci çoğul şahıs formudur ve “bir şeyin sürekli kullanımdan dolayı yıpranması, eskimesi” anlamına gelir. Fiil bir kitabı okumak anlamında kullanıldığında, okuna okuna ondaki bilginin zihne iyice yerleşmesi, özümsemesi, anlamına gelmektedir.³Kısacası ayette kitabı okumanın metodunu bilen, onu özümseyerek kendini, öğretmek insanları geliştiren kişilerden bahsedilmektedir. Bu kişilerin yaptıkları gelişigüzel bir okuma değil, belli bir metoda göre okuma olmak zorundadır.

Allah’ın gönderdiği kitabı okuyarak ondan doğru hükümler çıkaracak olanlar insanlardır. O halde Rab-bimiz bu metodun tüm detaylarını Kitabında bizlere göstermiş olmalıdır:

إِنَّا أَنْزَلْنَا إِلَيْكَ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ لِتَحْكُمَ بَيْنَ النَّاسِ بِمَا أَرْنَاكَ اللَّهُ وَلَا تَكُنَ لِلْخَائِبِينَ خَصِيمًا

Gerçekleri içeren bu kitabı sana biz indirdik ki insanlar arasında Allah’ın gösterdiği (yöntem) ile hükmedesin. Sakın hainlerin savunucusu olma. (Nisâ 4/105)

İşte bu metodun Kur’ân’da “ilim” ifadesi kullanılarak dile getirildiğini daha önceki yazımızda A’râf Suresi’nden öğrenmiştik:

karşımıza çıkmaktadır. Ayetin bağlamını gözden kaçırmamak adına 37. ayetten okumaya başlayalım:

وَمَا كَانَ هَذَا الْقُرْآنُ أَنْ يُفْتَرَىٰ مِنْ دُونِ اللَّهِ وَلَكِنْ تَصْدِيقَ الَّذِي بَيْنَ يَدَيْهِ وَتَفْصِيلَ
الْكِتَابِ لَا رَيْبَ فِيهِ مِنْ رَبِّ الْعَالَمِينَ

Bu Kur'ân, başkası tarafından uydurulup Allah'a mal edilmiş değildir. Aksine önceki kitapları kendinde olanla tasdik eden, o Kitapları açıklayan, içinde şüpheye yer olmayan ve varlıkların Rabbi tarafından indirilmiş olan kitaptır. (Yûnus 10/37)

İlahî kitapların birbirlerini tasdik etmesinin ne kadar hayati bir önem arz ettiğini ortaya koyan ayete göre Kur'ân'ın başkası tarafından uydurulmuş olmadığı delili kendisinden önceki kitapları tasdik etmesidir. Hemen ardından gelen ayette Rabbimiz, Kur'ân'ın nebîmiz tarafından uydurulmuş olduğu iddialarına bir meydan okumayla karşılık vermektedir:

أَمْ يَقُولُونَ افْتَرَيْنَاهُ قُلْ فَأْتُوا بِسُورَةٍ مِثْلِهِ وَادْعُوا مَنِ اسْتَعْظَمْتُمْ مِنْ دُونِ اللَّهِ إِنْ كُنْتُمْ
ضَادِقِينَ

Yoksa onu o uydurdu mu diyorlar? De ki "Allah ile aranızda koyduklarınızdan çağırabileceğiniz herkesi çağırın da onun dengi bir sure getirin. Samimiyseniz yaparsınız." (Yûnus 10/38)

Burada meydan okuma, iddia sahiplerine yani önceki kitapların mensuplarına yapılmaktadır. Zira hemen önceki ayette tasdikten bahsedilmiş ve Kur'ân'ın uydurma olamayacağı önceki kitapları tasdik konusuna bağlanmıştı. Burada yeri gelmişken "sure" kavramının kullanımı ile ilgili bir kanaatimizi de belirtmek isteriz. Ayette ehl-i kitaptan sure talep edilmesi ile önceki kitaplarda bulunan ayetler kullanılarak, yeni gelen kitaptakine denk bir çerçeve yapı oluşturulması isteniyor

Allah'ın gönderdiği tüm kitaplar aynı metoda göre okunmak zorunda olduğuna göre bir kitabın Allah katından gönderilip gönderilmediğini anlamak önceki kitapların metodunu kavramış kişiler için kolaydır.

olmalıdır. İnsanlardan "ayet" getirmeleri istenemez, çünkü ayet denilen kavramın sadece Allah kaynaklı olduğunu her insan bilmektedir. Sure getirin demekle, önceki kitaplarda bulunan ayetlerin "kur'ânlar", yani "aralarında muhkem, müteşabih ilişkisinin kurulmuş olduğu ayet kümeleri" şeklinde bir araya toplandığı, belli bir konudan bahseden bir çerçeve yapı oluşturulması isteniyor olmalıdır. Kısacası Muhammed Aleyhisselam'ın önceki kitaplardan edindiği ayetlerle böyle bir ayet devşirmesi yaptığı ve bunu Allah'a mal ederek yeni bir kitap getirdiğini söylediği iddialarına karşı Rabbimiz, öyle bir şey mümkünse bunu siz yapın da görelim şeklinde meydan okumaktadır. Nitekim devamındaki ayette kitabın ilmi yani metodundan ve bu ilmin uygulanmasında hayati önem taşıyan ayetler arası te'vil'den (ayetlerin birbirleri ile olan iç bağları ki bunu ancak Allah oluşturabilir⁶) bahsedilmesinin sebebi de bu olmalıdır:

بَلْ كَذَّبُوا بِمَا لَمْ يُحِطُوا بِعِلْمِهِ وَلَمَّا يَاْتِهِمْ تَأْوِيلُهُ كَذَّبَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ
فَاتَّظَرُ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الظَّالِمِينَ

Aslında onlar, onun ilmini (metodunu) kavramadan, onun te'vili (ayetler arası iç bağlamı) kendilerine gelmeden yalana sarıldılar. Onlardan öncekiler de böyle yalana sarılmışlardı. Yanlışlar içindekilerin sonunun nasıl olduğunu bir düşün. (Yûnus 10/39)

Ayette yalana sarılmaktan bahsedildiğine göre bunu yapan kişilerin Kitabı okuma ilmini iyi biliyor ancak bile yalan söylüyor olmaları gerekir. Dolayısıyla ayette metodu bilenlerden bahsedilmektedir. Ancak bu kişiler ayetler arasındaki bağlantıları görmeden dolayısıyla Kitaptaki metodu kavramadan nebîmize iftira etmektedirler. Sonuç olarak burada da "onun ilmi" tamlamasıyla onun metodundan bahsedildiği son derece açıktır.

Allah'ın kitabını anlama "ilmi"ni doğru uygulayan kişiler Allah'tan başka ilah olmadığına, yani kulluğun sadece O'na yapılabileceğine şahittirler. Yani bilgileri bu derece kesin ve tatmin edicidir. Hatta bu şahitlikleri Allah ve meleklerinki ile aynı derecedir:

شَهِدَ اللَّهُ أَنَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ وَالْمَلَائِكَةُ وَأُولُوا الْعِلْمِ قَائِمًا بِالْقِسْطِ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ
الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ

şiler de zaten Yahudi ve Hristiyan değil, Müslim, yani Allah'ın tüm kitaplarında bildirdiğine (İslâm'a) teslim olmuş (Müslüman) kişilerdir ki ayetin devamı da bunu ortaya koymaktadır:

الَّذِينَ آتَيْنَاهُمُ الْكِتَابَ يَتْلُونَهُ حَقَّ تِلَاوَتِهِ أُولَٰئِكَ يُؤْمِنُونَ بِهِ ۖ وَمَن يَكْفُرْ بِهِ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الْخٰسِرُونَ

Kendilerine verdiğimiz Kitaba hakkıyla uyanlar bu Kitaba inanırlar. Kaybedenler, bunu görmezlikten gelenlerdir. (Bakara 2/121)

Son olarak konumuzla ilgili olduğunu düşündüğümüz iki ayeti daha okumamız faydalı olacaktır. Muhammed Suresi 14. ayette iki farklı tavır sergileyen kişiler karşılaştırılmaktadır:

أَفَمَن كَانَ عَلَىٰ بَيْنَةٍ مِّن رَّبِّهِ كَمَن زُيِّنَ لَهُ سُوءٌ عَمَلِهِ ۖ وَاتَّبَعُوا أَهْوَاءَهُمْ

Rabbinden gelen açık bir belgeye dayanan kişi, yaptığı kötülükler kendine güzel görünen kişi gibi olur mu? Onlar kendi keyiflerine göre davranırlar. (Muhammed 47/14)

Surenin 16. ayetinde ise bu kişilerin davranışları detaylandırılarak şöyle buyrulmaktadır:

وَمِنْهُمْ مَّن يَسْتَمِعُ إِلَيْكَ حَتَّىٰ إِذَا خَرَجُوا مِنْ عِنْدِكَ قَالُوا لِلَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ مَاذَا قَالَ أَنفَا ۚ أُولَٰئِكَ الَّذِينَ طَبَعَ اللَّهُ عَلَىٰ قُلُوبِهِمْ وَاتَّبَعُوا أَهْوَاءَهُمْ

İçlerinde seni dinleyenler var. Onlar senin yanından çıkınca, “o ilme” sahip olanlara: «Az önce ne dedi?» diye sorarlar. Sanki Allah onların kalplerini mühürlemiş de duygularına esir olmuşlardır. (Muhammed 47/16)

Bu ayette konu edilen ve alaycı bir biçimde Rasulullah'ı dinleyen kişiler 14. ayetteki kötü işleri kendilerine güzel görünen kişiler olmalıdır. O ilme sahip olan kişiler ise yine 14. ayetteki Rablerinden gelen açık bir belgeye dayanan kişiler olmalıdırlar. Ayette bu kişiler için “ilme” sahip olanlar denmesi dikkat çekicidir. Çünkü kendilerine gelen açık belgeyi ancak kitabı anlama ilmi sayesinde görmüş olmaları gerekir. Onlarla alay edenlerse gerçeği gördükleri halde ilim sahiplerine “az önce ne dedi” diyenlerdir. Bu kişilerin kalplerinin mühürlenmiş gibi davranmalarının sebebi, ilim sahiplerinin kendilerine konuyu metoda dayalı olarak anlatmış olmalarına rağmen hevalarına (duygularına) uyarak gerçeği görmek istememeleri olmalıdır. Elbette Allah en doğrusunu bilir.

İlim kelimesini de oluşturan م ل م kök harflerinden oluşan kelimeler Kur'an'da 728 ayette 854 kez geçmektedir. Bunlar içerisinde Kur'an'ı anlama ilmi anlamında terim olarak kullanılanlara dair tesbit ettiklerimiz her geçen gün artmakta ve bizlere konunun farklı boyutlarına dair bilgimizi artıracak şekilde detay vermektedir. Çalışmalarımızı bu yönde sürdürdüğümüz sürece bu konuda yazılması ve söylenmesi gerekenler çoğalacaktır. Bu da Kur'an'ın Allah'ın kitabı olduğunun delillerinden bir diğeridir.

Notlar

1. Erdem Uygan, De ki: Ne Dersiniz Ya O Allah Katındansa” Kitap ve Hikmet Dergisi Sayı 11, Ekim-Aralık 2015 - Süleymaniye Vakfı Yayınları, s.88-97
2. Ayrıca bkz: Bakara 2/129, 151 - Âl-i İmrân 3/48, 164
3. Kelime ile ilgili kapsamlı bir çalışma için bkz: Tasdik, Tebyin ve Nesih - Dr. Fatih Orum, Süleymaniye Vakfı Yayınları, 2016, s: 179.
4. Diyanet İşleri Başkanlığı meali
5. Nisâ 162. ayet, dergimizin 14. sayısındaki yazımızda detaylı olarak ele alınmıştır.
6. Erdem Uygan, “Kur'an'da İlim İfadesinin Me-tot Bağlamında Kullanımı” Kitap ve Hikmet Dergisi, sayı:14, s.56-64, Âl-i İmrân 3/7. ayet ve ayetin 14. sayımızdaki yazımızda ele alınışına bakınız!
7. Âl-i İmrân 3/83-85